

Švec, Štefan (Ed.) (2015). *Slovenská encyklopédia edukologie*. Bratislava: Univerzita Komenského

Publikace uvádí rok vydání starší, fakticky však vyšla až v roce 2017. Je to kniha obdivuhodná svým rozsahem, ale také vzbuzující diskusi svým pojetím a obsahem. Pokud jde o velký rozsah (1391 stran), u encyklopedického žánru to nepřekvapuje, i když jsem se s tak velkým počtem stran v jednom svazku u podobných děl pedagogických či psychologických ani v zahraničí zatím nesetkal. Pokud jde o obsah, ukazuje se velký problém (jak dále objasním podrobněji) především v tom, že to nemá být encyklopedie klasické pedagogiky, nýbrž specificky pojaté „edukologie“.

Strukturu knihy tvoří dvě části: *Generálie* a *Špeciálie*. Obě části obsahují tematické kapitoly různého rozsahu, skoro vždy doplněné literaturou, jejichž autory jsou výhradně slovenští odborníci. Samotný editor, prof. Štefan Švec z Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, je autorem či spoluautorem zhruba jedné třetiny kapitol z celkového počtu 220. Jeho editorská práce je úctyhodná. Shromáždit příspěvky od 70 autorů tak, aby jejich texty reprezentovaly vymezený úsek vědy, byl nepochybně obrovský úkol. V jeho splnění spočívá velká zásluha editora. Navíc je kniha doplněna sedmi užitečnými přílohami – jde např. o seznam slovenských vysokoškolských pracovišť pedagogiky a andragogiky, seznam pedagogických ústavů a metodických center, přehled edukologických asociací v zahraničí aj. Takto nahlíženo, jde o knihu zasluhující vysoké ocenění – po-

kud nehodnotíme obsah, pojetí a terminologii publikace.

Právě pokud jde o obsah, musím v této recenzi bohužel upozornit na některé vlastnosti této encyklopedie, které mohou vzbuzovat rozpaky u čtenářů, jimiž mají být podle záměru editora nejen odborníci v pedagogice, andragogice a geragogice, ale také učitelé, lektori, trenéři, poradci, školičteli, vychovatelé, školští manažeři, podnikoví vzdělavatelé a jiní pracovníci z praxe. (Zvláštní je, že mezi potenciálními uživateli publikace editor neuvádí studenty ani doktorandy – s. 17 úvodu.)

První věc, která může čtenáře znejistit, je rozdělení témat na generálie a speciálie. Členění je zdůvodňováno takto: „**Generáliá** obsahují společné problematiky, které sú **generické** vo vztahu k problematikám, ktoré sú **špecifické**. Ku generáliám patrí napr. učenie sa a učenie tá/vás, vzdelávanie alebo výcvik/tréning s ich sprievodným kultúrohodnotovým vychovávaním, inštitucionálne systémy edukácie: rodina, jasle, škôlka, škola, osvetové stredisko... **Špeciáliá** zahrnujú špecifická súvzťažnej a súčinnej „posvätnej trojice“: veda, štúdium, práca...“ (s. 15–16).

Příznám se, že mi není toto členění a jeho charakteristiky úplně jasné. Ale snad by se mohli čtenáři zorientovat podle obsahu: V části generálií jsou texty např. o tělesné výchově, náboženství v současné škole, o vandalismu mladistvých, o učebním textu v distančním vzdělávání, o školní

inspekci, o výchově k rodičovství aj. – To mají být „generické, společné problematiku“ pro speciálie?

Část nazvaná *Speciálie* je obsáhlejší než *Generálie*, jsou v ní začleněny delší či kratší stati z několika tematických okruhů: 1. edukační studium (studium pedagogiky, andragogiky, geragogiky, studium učitelství, vychovatelství, poradenství), 2. edukační práce (stati o profesi učitele, vychovatele, poradce, ředitele a manažera školy aj.), 3. edukační věda (stati o pojetí edukologie, o její metodologii a terminologii, vědy o edukaci).

Velmi nezvyklé je Švecovo členění edukačních věd na tři skupiny: 1. aplikované vědy o edukaci, 2. aplikované vědy o edukaci založené na profesi, 3. bázičké vědy o edukaci. Do první skupiny jsou zařazeny stati o předškolní pedagogice, andragogice, léčebné pedagogice, pacientské edukologii (!), předmanželské a manželské edukologii aj. Ve druhé skupině věd jsou stati o didaktice (např. *Generická didaktika a specifická didaktika*), o mikrovyučování, nebo text *Žiackodomovské vychovávateľstvo* či text *Aplikácia teórie viacnásobnej inteligencie v školskom učení sa*. Ve skupině bázičkých věd o edukaci je celkem 11 textů historického zaměření (!), dále text o Muzeu školstva a pedagogiky v Bratislavě a pak už jen několik statí o filozofii výchovy, edukační psychologii, edukační neurologii učení se a dva texty z okruhu sociologie.

Uvedené členění však není to hlavní, co se jeví jako diskutabilní. Největší rozpaky vzbuzuje samotné pojetí edukologie, kterou se Švec snaží „nainstalovat“ na to, co běžně chápeme jako pedagogiku. Čte-

náři encyklopedie by jistě předpokládali – v souladu s jejím názvem –, že pojem „edukologie“ bude definován hned v úvodní kapitole. S tím se však nesetkají, v úvodu (s. 16) je pouze lakonické konstatování: „Termín **edukológia** používame ako úspornú podobu termínu ‚edukačná veda‘ a ‚veda o edukácii‘...“ Teprve v druhé části knihy jsou dvě stručné stati nazvané *Termín edukológia a Hlavné otázky edukológie* (s. 876–879), jejichž autorem je Š. Švec. V těchto textech však není nějaká explicitní definice edukologie. Dozvídáme se, které vědy do edukologie patří (jsou to výše uvedené tři skupiny) a které otázky edukologie vytyčuje: např. na jaké edukační funkce a cíle se má škola zaměřovat, kdo je subjektem školní edukace, kde a kdy edukovat. Autor zde píše, že „nesporný termín edukológia“ označuje výchovovědu (něm. Erziehungswissenschaft, angl. education science).

Nerad to konstatuji, ale mnohé přitom působí zmatečně. Editor protlačuje vehementně termín edukologie na označení mnoha pojmů již zavedených v pedagogice. Také svébytná terminologie uplatňovaná jak editorem, tak některými autory statí se mi nejeví jako užitečná, např. *antropagogika, učenie tá, familiotika, žiackokrúžková a klubová pedagogika, žiackodomovské vychovávateľstvo* aj. Dostí rušivě působí Švecovy termíny označující klasické gramotnosti: *literačnosť, oračnosť, numeračnosť* (s. 533). Takových případů terminologických novotvarů je v knize více. Je to důsledkem Švecova úsilí nahrazovat zavedené anglické termíny termíny slovenskými. Proto doporučuje „používať podľa možnosti v čo

najväčšej miere **národné termíny a názvy**, aby určitému odbornému výrazu rozumeli širšie vrstvy domácej odbornej obce (či aj laickej národnej populácie)“ (s. 980). – To je ovšem postulát jazykového purismu, v súčasné vedy již překonaný.

Některé výroky v knize jsou mylné. Například když se tvrdí (na s. 980), že anglický pedagogický termín **curriculum** – kurikulum je nesrozumitelný nejen v slovenské, ale i v české (!) pedagogické obci. To prostě není pravda, neboť termín kurikulum je již běžně zakotven v české pedagogické terminologii, nejen ve vědecké komunikaci, ale i ve vzdělávací politice.

Nechci pokračovat ve výčtu dalších diskutabilních případů (nejen terminologických) a vyslovím jen závěrečný názor

recenzenta: Tato kniha s neobvykle velkým rozsahem a pokrytím mnoha témat pedagogiky je hodna úcty a českým čtenářům může poskytovat řadu informací o slovenském školství a slovenské pedagogice. Zároveň však svým pojetím může vést k diskutabilnímu přijetí – především kvůli vehementnímu prosazování editorovy koncepce edukologie, která narušuje princip objektivnosti nezbytné v díle encyklopedického charakteru.

Je škoda, že přínos této publikace, za níž stojí množství energie a pracovního času, jež musel editor vynaložit na její tvorbu, je poněkud umenšován jeho subjektivním přístupem k objasňování pedagogické vědy a edukační reality.

Jan Průcha

Hanušová, S., & Píšová, M. (Eds.) (2017). *Chtějí zůstat, nebo odejít? Začínající učitelé v českých základních školách*. Brno: Masarykova univerzita

Je učitelství ohroženou profesí? Představují začínající učitelé naději? Nastoupí vůbec do praxe? Budou chtít zůstat, nebo odejdou?

Nedostatek kvalifikovaných učitelů, stárnutí učitelských sborů, odchody učitelů z profese (tzv. drop-out) apod. patří celosvětově k problémům, které jsou v centru pozornosti vzdělávací politiky a odborné i širší veřejnosti. Hledají se příčiny těchto znepokojivých trendů i opatření a strategie, které by mohly zmírnit, event. změnit vývojové tendence představující do budoucna ohrožení kvality učitelů, a tedy i kvality školního vzdělávání.

Také Česká republika čelí těmto problémům. V roce 2014 přinesla *Analytická zpráva z mimořádného šetření o nekvalifikovaných pedagogických pracovnících* údaj o celkovém počtu nekvalifikovaných učitelů – 8,2 %. Je odhadováno, že v roce 2019 jich bude chybět kolem 10 %. Čeští učitelé patří k nejstarším v rámci zemí OECD. Alarmující je skutečnost, že podle zdroje MŠMT mezi roky 2006 a 2016 výrazně poklesl počet učitelů ve věku do 35 let (z 27,7 % na 18,7 %). Nedaří se generační